

▶ lijkt met alle publicaties van Aleksandr Rodtsjenko in de massamedia van de jaren dertig, dan ligt daarin de zwarte ironie besloten dat het GPOe-archief eerlijker is en dichter bij de realiteit staat dan de fotomontages en propaganda van de kunstenaar Rodtsjenko.

Al die abstracte constructies en fotomontages van Rodtsjenko uit de jaren dertig hebben in het hedendaagse Rusland geen propagandistische betekenis meer. Ze worden nu gewaardeerd als kunst. Rodtsjenko wordt nu zelfs afgeschilderd als een slachtoffer van het regime, dat na 1927 het 'linkse formalisme in de kunst' bestreed. Maar Rodtsjenko was geen slachtoffer: hij was een voorvechter van de Sovjetmacht, en stond in dienst van het afschuwelijkste deel ervan: de GPOe.

„Kunst is god, een keiharde god, een duistere, wrekende en bloedige god, die regeert onder de naam van de duivel”, had Rodtsjenko in 1915 zijn vrouw Varvara Stepanova geschreven. „Ik weet dat er een duivel is, een almachtige duivel die de schoonheid beheerst. Hem zou ik mijn ziel willen verkopen. Een zwarte ziel. Ik heb veel gedaan voor de duivel. En hij heeft nog meer voor mij gedaan. Maar die tijd is voorbij. Ik zou nu zelf de duivel willen zijn om mijn eigen goddelijkheid te proclameren. Ik kan nu zelf zielen kopen, ze bespotten en beminnen”.

Zo'n 15 jaar later, aan het Belomorkanaal, verkocht Rodtsjenko aan het Belomorkanaal inderdaad zijn ziel aan de duivel van de Stalinistische terreur. En vermoedelijk had hij daarbij nog niet eens het idee dat hij zijn integriteit als kunstenaar daarvoor had moeten opgeven. In 1919 had hij zijn geëngageerdheid als volgt verklaard: „De kunst loopt nu vooruit op het leven, de kunst is niet meer vreemd. De kunst voorziet slechts de toekomst. Jullie zullen ook zijn zoals de kunst nu is in haar abstracte vormen, toon, gewicht en compositie. Wij zijn de penselen van het proletariaat, de commissarissen van de kunst”.

Rodtsjenko noemde dat “ervaringen voor de toekomst”. Deze toekomst bleek het tijdperk van Stalinistische terreur te worden. De mens werd daarbij gereduceerd tot een abstractie. Een kunstenaar gebruikte in die tijd noch penseel en verf noch camera en filmrolletjes, nee, hij gebruikte de mens en de samenleving voor zijn eigen constructie van de toekomst.

Staannde aan het Belomorkanaal stelde ik mezelf de vraag: zou ik ook vertrokken zijn om deze misdaden van het stalinisme te fotograferen onder protectie van de misdadigers zelf? Ik denk het wel. Ik zou zijn gegaan, zoals ik ook in mijn eigen tijd naar deze of gene oorlog ben afgereisd om die te fotograferen – de fotograaf wil een getuige van zijn tijd zijn. De belangrijkste vraag is een andere: zou ik aan de kant van de misdadigers zijn gaan staan, door mijn eigen foto's te vervalsen en aan te passen aan hun wensen? Het antwoord op die vraag is niet te vangen in het tweedimensionale vlak van de kunst en de tijd.

Het is een gewetensvraag.

Vertaald door Hubert Smeets.

Aleksandr Rodtsjenko: Portret van Lili Brik, 1924. Rodtsjenko/Stepanova-archief in Huis van de fotografie in Moskou

REVOLUTIONAIRE FOTOGRAFIE IN FOAM

De Russische fotograaf Aleksandr Rodtsjenko (1891-1956) geldt als een van de grote vernieuwers in de geschiedenis van de fotografie. Als kunstenaar – hij was ook schilder en beeldhouwer – verbond hij zich al voor de revolutie van 1917 met de avant-gardistische bewegingen van futuristen en constructivisten. Als fotograaf ontwikkelde hij een stijl met extreme camerastandpunten, sterke lijnen en de combinatie van grafische- met fotografische elementen, die nog decennia lang de 'officiële' stijl voor fotopropaganda in het dagblad *Pravda* en andere publicaties zou blijven. Vanaf

eind jaren twintig kwamen veel kunstenaars uit de kring van Russische futuristen en constructivisten in politieke problemen, omdat onder Stalin hun kunst als 'burgerlijk formalisme' werd veroordeeld – hoewel velen van hen niets liever wilden dan hun kunstenaarschap in dienst van het socialisme te stellen. Sommigen moesten hun kunst met kampstraf bekopen. Rodtsjenko bleef daarentegen tot aan zijn dood een door het regime gevierd kunstenaar.

Tentoonstelling: Alexander Rodchenko. *Revolution in Photography*. Foam Fotografiemuseum, Amsterdam. Van 18 dec t/m 17 maart 2010.

Links een van Rodtsjenko's oorspronkelijke foto's, rechts hoe deze foto in een door hem vormgegeven tijdschrift verscheen.